

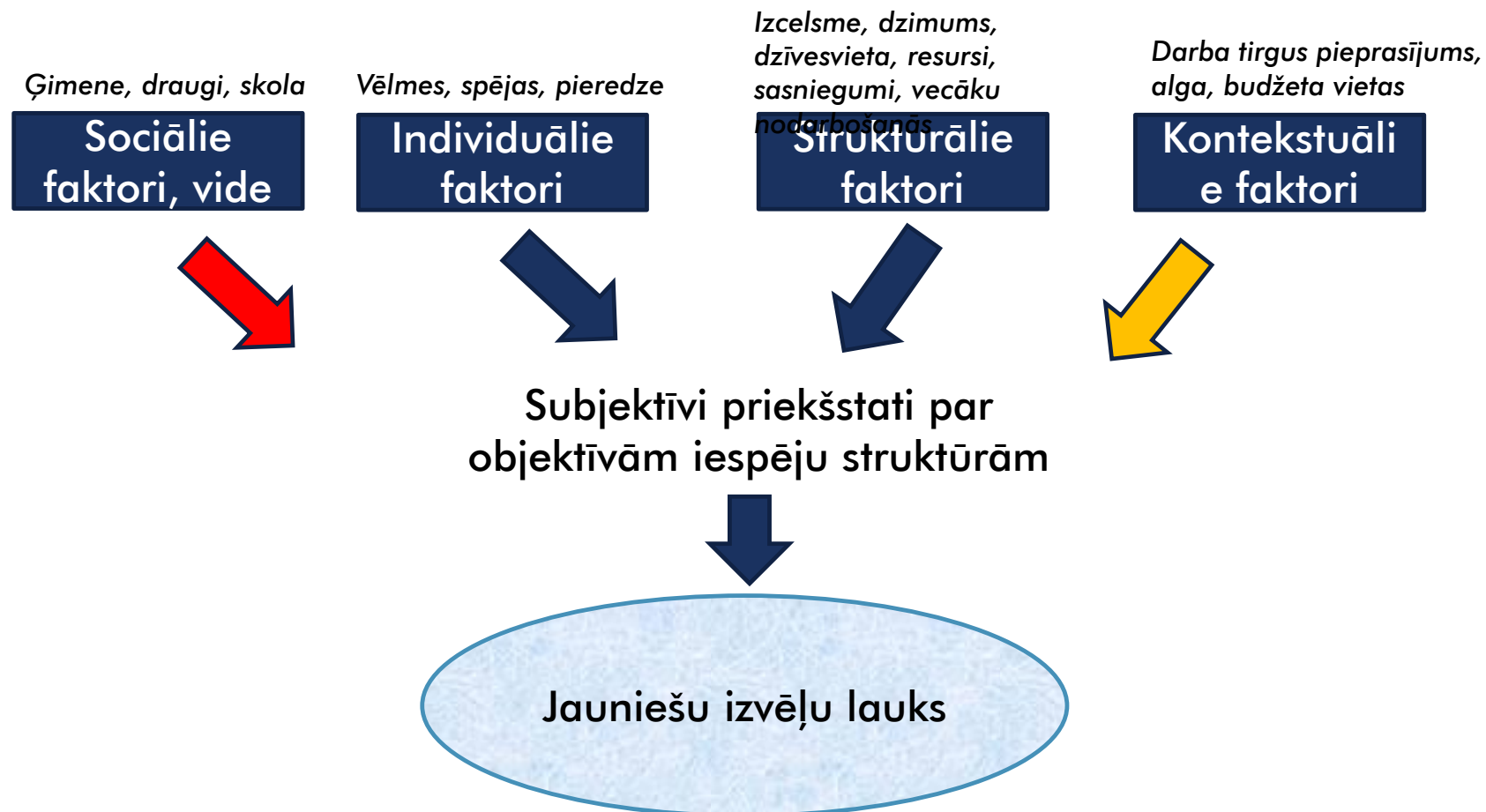

KĀ PROFESIJAS IZVĒLE IETEKMĒ PRODUKTIVITĀTI?

INTA MIERIŅA, 17.10.2020.

KAS IETEKMĒ IZGLĪTĪBAS UN NODARBINĀTĪBAS VĒLMES? (EDUCATIONAL AND OCCUPATIONAL ASPIRATIONS)

Priekšstatī ne vienmēr sakrīt ar reālajām darba tirgus prognozēm un vajadzībām!

KAD IZVĒLAS PROFESIJU?

- Lielākā daļa (88%) jauniešu, absolvējot vidusskolu jau zina, ar kādu profesiju viņi vēlētos saistīt savu dzīvi (Koroļeva et al. 2011)
- Vispārējo vidusskolu absolventi profesiju parasti izvēlas vidusskolas laikā (tikai trešdaļa pamatskolā)
- Profesionālo skolu absolventi – puse 9.klasē, bet vēl puse – agrāk.

JAUNIEŠU NODARBINĀTĪBAS VĒLMES UN TO ĪSTENOŠANA

Avots: Koroļeva et al.2011

Profesiju grupas		Profesionālo skolu abiturienti	Vidusskolu abiturienti	Visi
1	Vadītāji	2,0	4,0	3,4
2	Vecākie speciālisti	23,5	63,1	51,6
2.1.	Zinātnes un inženierzinātņu jomas vecākie speciālisti	6,1	12,2	10,4
2.2.	Veselības aprūpes jomas vecākie speciālisti	1,4	10,1	7,6
2.3.	Izglītības jomas vecākie speciālisti	3,1	2,8	2,9
2.4.	Komerccarbības un pārvaldes (administrācijas) vecākie speciālisti	2,7	12,0	9,3
2.5.	Informācijas un komunikācijas tehnoloģiju jomas vecākie speciālisti	0,8	4,1	3,2
2.6.	Juridisko, sociālo un kultūras lietu vecākie speciālisti	9,4	21,9	18,2
3	Speciālisti	12,6	15,6	14,7
3.1.	Zinātnes un inženierzinātņu speciālisti	3,3	3,7	3,6
3.2.	Veselības aprūpes jomas speciālisti	0,7	1,3	1,1
3.3.	Komerccarbības un pārvaldes (administrācijas) speciālisti	3,6	4,8	4,5
3.4.	Juridisko, sociālo un kultūras lietu un tām radniecīgu lietu speciālisti	2,6	5,0	4,3
3.5.	Informācijas tehnoloģiju jomas speciālisti	2,3	0,8	1,2

Prognoze uz 2020.g.

10.4%

Zems vērtējums savām uzņēmējdarbības prasmēm (NVA 2006)

18.3%

Juristi, ekonomisti, tulki, žurnālisti, psihologi, aktieri, vizuālo mākslu speciālisti...

3.6%

2.2%

13.2%

- Jaunieši ir ārkārtīgi ambiciozi, tic savām spējām, un ne vienmēr ņem vērā reālo tirgus situāciju.
- Tomēr lielākajai daļai nebūs iespēj strādāt profesijās, ko vēlējušies skolas laikā!
- **Ja jaunieši izvēlēsies sekot savām iecerēm, tas var radīt milzu nepatīstību darba tirgū!**

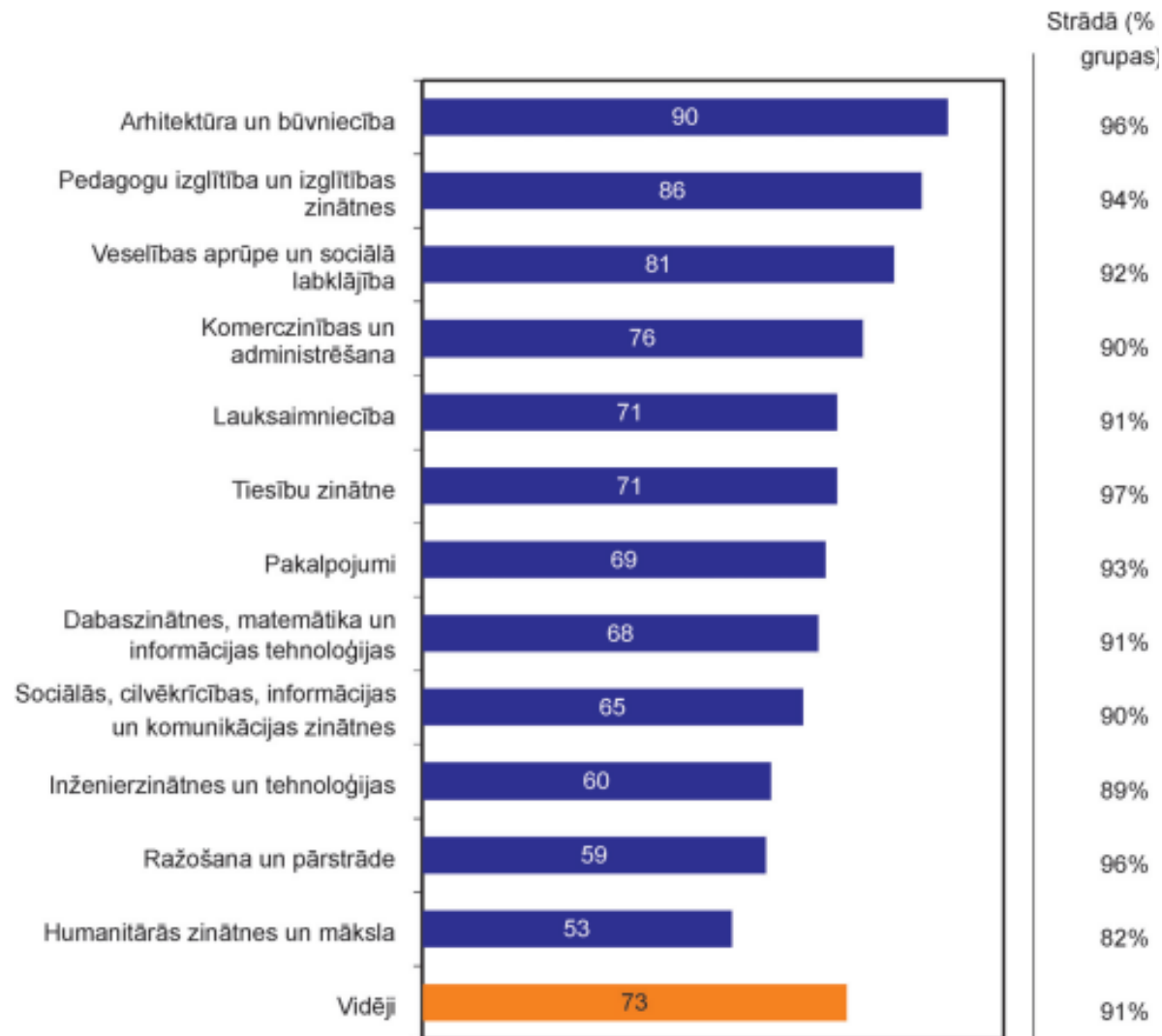
JAUNIEŠU NODARBINĀTĪBAS VĒLMES UN TO ĪSTENOŠANA

4	Kalpotāji	2,5	1,0	1,5	5.3%
5	Pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki	10,0	6,1	7,2	14.9%
5.1.	Individuālo pakalpojumu jomas darbinieki	8,2	4,1	5,3	
5.2.	Tirdzniecības darbinieki	0,3	0,1	0,2	
5.3.	Individuālās aprūpes darbinieki	0,1	0,4	0,3	
5.4.	Apsardzes pakalpojumu jomas darbinieki	1,4	1,5	1,4	
6	Kvalificēti lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības darbinieki	1,0	0,3	0,5	3%
7	Kvalificēti strādnieki un amatnieki	13,9	2,0	5,5	13%
7.1.	Būvnieki un tiem radniecīgu profesiju strādnieki (izņemot elektriķus)	4,1	0,7	1,7	
7.2.	Metālapstrādes, mašīnbūves un tām radniecīgu jomu strādnieki	6,4	0,5	2,2	
7.3.	Amatnieki un iespieddarbu strādnieki	0,2	0,0	0,1	
7.4.	Elektrisko un elektronisko iekārtu strādnieki	1,2	0,5	0,7	
7.5.	Pārtikas produktu pārstrādes un kokapstrādes strādnieki, apģērbu izgatavošanas un citi amatnieki un tiem radniecīgu profesiju strādnieki	2,1	0,2	0,8	
8	Iekārtu un mašīnu operatori un izstrādājumu montieri	2,6	0,9	1,4	9.3%
9	Vienkāršās profesijas	0,6	0,2	0,3	12.5%

IEGŪTO PRASMJU IZŠĶIEŠANA

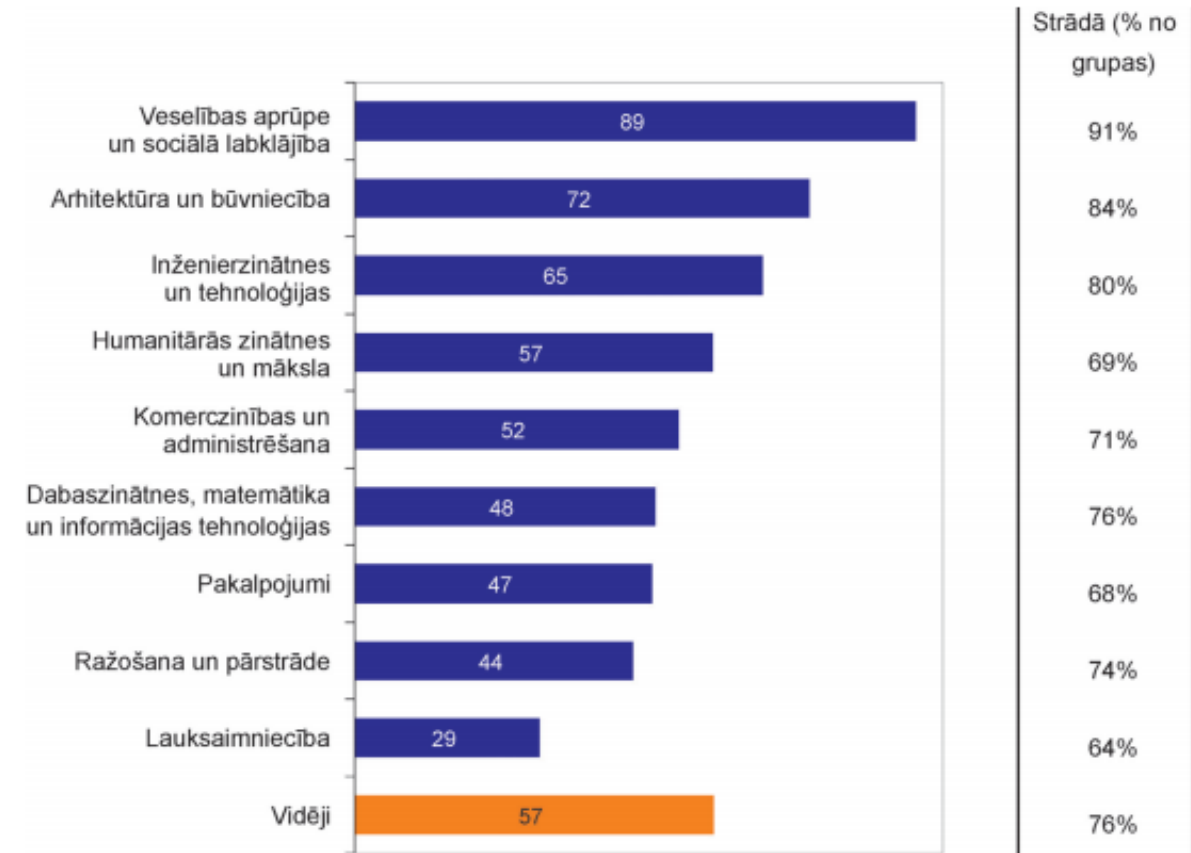
- Daļa speciālistu emigrē un izvēlas pielietot savas zināšanas ārvalstīs – zaudējums Latvijai.
- 43% profesionālo izglītības iestāžu absolventu divus gadus pēc absolvēšanas nestrādā neatbilstoši savai izglītībai vai kvalifikācijai (Krūmiņš et al. 2007). 25%, beidzot profesionālo izglītības iestādi, pat nedomāja meklēt darbu profesijā (Koroļeva et al. 2011).

40. attēls. Pašreizējā darba atbilstība iegūtajai augstākajai izglītībai

Bāze: augstskolu absolventi, kuri šobrīd strādā (n=2280, 50% no visiem)

41. attēls. Pašreizējā darba atbilstība iegūtajai profesionālajai izglītībai

Bāze: profesionālo mācību iestāžu absolventi, kuri šobrīd strādā (n=1568, 35% no visiem)

NESTRĀDĀŠANAS ATBILSTOŠI IZGLĪTĪBAI IEMESLI

- Nespēja atrast darbu profesijā (profesijas pieprasījums)
- Nepareiza, interesēm neatbilstoša profesijas izvēle
- Nepietiekoša profesionālā sagatavotība mācību iestādē (izglītības kvalitāte) (Sloka 2007)
- Taču galvenais – **zema motivācija strādāt profesijā** (atalgojums, labākas karjeras iespējas citā profesijā, u.c. (Krūmiņš et al. 2007))!

MAINĪGA KARJERA MAINĪGĀ GADSIMTĀ

- Individu karjeras ceļš mūsdienās vairs nav lineārs un viegli prognozējams
- Arī darba tirgus ir mainīgs (nestabilitāte, neskaidrība)
 - Daudzas profesijas pakļautas automatizācijas riskam
 - Izmaiņas ievieš arī arvien pieaugošā digitalizācija (Masso et al. 2020)
- Profesijas izvēle reti kad ir uz mūžu
- **Jābūt gatavam mainīties, mācīties, un pielāgoties!**

IESPĒJAS VEICINĀT INDIVĪDA POTENCIĀLA IZMANTOŠANU PRODUKTĪVĀ VEIDĀ

- Dzimumu stereotipu mazināšana
- Konkurētspējīgs, pienācīgu dzīves līmeni nodrošinošs atalgojums jebkurā profesijā, algu nevienlīdzības mazināšana (piemērs- Dānija)
- Profesionālās izglītības prestiža celšana
- Ienākumu celšana un nevienlīdzības mazināšana
- Izglītības kvalitātes celšana
- Vienlīdzīgas pieejas kvalitatīvai izglītībai nodrošināšana
- Adekvātas informācijas par darba tirgu nodrošināšana, karjeras konsultācijas (jaunieši, kas izmantojuši, atzīst par vērtīgām)
- Informācijas par profesijām un to saturu efektīvāka nogādāšana pie jauniešiem (parasti paši nemeklē un neiepazīstas)
- Konkrētu profesiju apguves stimulēšana (piem., ar stipendijām, budžeta vietām)

SECINĀJUMI

- Karjeras izglītībai ir jāpalīdz indivīdiem apzināties pieejamās iespējas, nevis jārada spriedze, cenšoties īstenot nereālas vēlmes (Furlong et al. 1998).
- Jāsagatavo indivīdu mācīties, jāsniedz citas vispārējas prasmes, ne tikai šauri profesionālās zināšanas.

PALDIES!

- inta.mierina@lu.lv

PRESTIŽĀKĀS PROFESIJAS JAUNIEŠU VIDŪ

3.1. tabula. Visprestīžāko profesiju top 10 (rangs pēc vidējā novērtējuma)

1967. gada vidusskolu abiturientu vērtējums	Rangs (pēc vidējā novērtējuma)	2011. gada vidusskolu abiturientu vērtējums
Ārsts	1	Arhitekts
Lidotājs	2	Lidotājs
Radiotehniķis	3	Ārsts
Literatūras un mākslas darbinieks	4	Dizainers
Augstskolas pasniedzējs	5	Jurists
Zinātnes darbinieks	6	Aktieris
Rūpniecības, sakaru, celtniecības, transporta inženieris	7	Finansists, banku speciālists
Skolotājs	8	Sabiedrisko attiecību un reklāmas speciālists
Soferis	9	Žurnālists
Bibliotekārs, klubu darbinieks	10	Vadības jomas speciālists

MAZĀK PRESTIŽĀS PROFESIJAS

3.2. tabula. Viszemāk vērtētās profesijas vidusskolu abiturientu vidū

1967. gada vidusskolu abiturientu vērtējums	Rangs (pēc vidējā novērtējuma)	2011. gada vidusskolu abiturientu vērtējums
Krāsotājs	49	Kalējs
Pavārs	50	Krāsotājs
Mūrnieks, apmetējs	51	Atslēdznieks
Apavu rūpniecības strādnieks, kurpnieks	52	Virpotājs
Kalējs	53	Elektro vai gāzes metinātājs
Grāmatvedis	54	Audējs, vērpējs
Lietvedis, darbvedis	55	Slipētājs
Komunālo uzņēmumu darbinieks	56	Apavu rūpniecības strādnieks, kurpnieks
Laukkopības strādnieks	57	Traktorists, kombainieris
Lopkopības strādnieks (slaucēja, cūkkopis)	58	Lopkopības strādnieks (slaucēja, cūkkopis)

4.2. attēls. Jauniešu plāni pēc mācību iestādes absolvēšanas (%)

